

ACC. NR M. 204

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

F o l k m i n n e n

insamlade i Bara Härad 1921 och 1922.

av Ingemar Ingers.

I.

Lars Persson, Tirup, Tottarps socken.

s.3.

Kjersti Per Påls, Åkarp, Burlövs socken

s. 72

Hans Almgren, Burlöv. Burlövs socken, s. 112

s. 112.

Register sid. 167.

ACC. NR M. 204LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVL a r s P e r s s o n sberättelser.T i r u p, T o t t a r p s s o c k e n.

I Tirup, en av de fyra byar som utgöra Tottarps socken, fortleva ännu många gamla traditioner. De flesta av byns invånare, med undantag av ett par senare inflyttade familjer, äro besläktade. Då jag en höstdag 1921 kom dit, närmast för att studera folkspråket, men även för att efterspörja muntliga traditioner blev jag anbefallen att gå till snickaren Lars Persson, en av byns äldste invånare, vilken sades vara den som var duktigast till att "snacka gammalt" (d.v.s. berätta om forna tider.)

"Han e en glalijnter å observerli gobbe å med hukommen", såsom en av hans grannar uttryckte sig.

Lars Persson är född i Tirup den 1 November 1842 och bor där fortfarande. Fadern var husmannen Per Christersson. I sin tidiga ungdom tjänade han på ett av ställena i byn men hade från 1859 ägnat sig åt snickareyrket som han fortfarande bedriver. Sin många kunskap om forna tider har Lars Persson dels från "gammalt folk i byen", dels från byar i omnejden där han varit på arbete. - Samtliga berättelser äro upptecknade vid några besök i Tirup vintern 1921-22. Lars Persson är den bäste av alla de sagesmän som stått upptecknaren till tjänst.

ACC. NR M. 204

I

Sägner och lokaltraditioner.

(Först anföras några äldre mera utbredda sägner)

1. Ljungby horn och pipa.

Där i Jongby kjårka e itt horn.

Där va tröll som hadde ställt ti me fest, di va onger en sten som sto po pelare. Å där va en dränj som hadde får si å ria did å se. Å där va en tös di hadde tad, å hon kom ud å sa ti dränjen: "Nu kommer di ud me itt horn å en piva, å di vill ad du ska drittja å de horned" - men så sa hon: "Men kasta de övor hoeded tebaga, (nämligen hornets innehåll) å så ri. Så re han jo, lia övor markerna, men di har berättad ad han dö dan eftor, dränjen. Di kom å tøjde å ville ha horned, men de fittj di allri.

Där e flere har sitt horned, de ska va i Jongby kjårka.

tøjde=tiggde

Dubblott²

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

8

ACC. NR M. 704

Dubblätt

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
9 ARKIV

2. Jätten Finn.

Jätten Finn, de va han, som böjde Longa domkjårka. Där va en kar som slo va me han po nod vis, han skolle gjätta hans namn, ella skolle Finn ha hans yen. Å den häre han gick jo å lydes po Finns kvinja, å hon gick å sjong for barnen:

"Snart kommer far din, Finn, himm."

Så når han hadde hørt de, så sa han te jätten Finn: "Sätt den stenen bättor in, Finn".

Å då ble han jo galen å sa ad den kjårkan allri skolle hålla helt, å de har åsse slad inj, for di repererar po na värt år, där e alltid nåd å mura, di e i lav me å reperera po na all tid.

böjde = byggde

gjätta = gissa

ya, pl. yen = öga

ACC. NR M. 204

Dubblätt 4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3. Jätten i Gislöv.

Här va jätta me, i gamla tidor - de va ve Gislöv synnorpo,
å di jättana va så faselet starka.

Så va där en gammal jätte bode po Gislöv. Så kom där en tös
did, så sporde han na hår mien sä där ble po Gislöv, å hon svara
han. "Men de va lided," sior han, "å når ja bode po Gislöv så
såde ja kvartortjockt å körde alna jyft, å då kan du tro där
vøjste så po Gislöv toftor.

synnor-po = söderpå

jyft = djupt

vøjste = växte

toft = åkerteg

ACC. NR M. 204

Dubblott

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4. Om Kycklingahönan.

(En stendös n.o. om Mölleberga kyrka).

Di sa ad där va itt tröll som slo en sten imod Myllebarja kjårka. Den skolle itt tröll ha lajd i en ygla å slad imod kjårkan. Men stenen gick itu å nåde ente did, å falt nårr å ble liggjanes ystor-nor om Myllebarja Kjårka, å den stenen kallar di kyllingahynnan.

Anm. I skälet mellan byarna Karstorp och Hjärup (Lomma och Uppåkra) ligger en stor sten som kallas Blackasten. Om den berättades i Åkarp att den kommit ifrån Kycklingahönan: "Di påstår ad de va itt troll där ifrå Kyllingahynnan som hadde lagd han i sitt flättebann å slad han imod Låmme (Lomma) kjårketorn, men den ble liggandes ve Kastorp."

(omtalat av f.d. folkskollärare H. Almgren i Burlöv som på 1860-talet hörde det i Åkarp).

Egendomligt nog ligger också Blacka-sten i rät linje mellan Mölleberga och Lomma.

Men i Lomma socken berättas en annan sägen om Blacka-sten, som senare skall meddelas.

13

14

15

ACC. NR M. 204

Dubblott 6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5. Dalby kyrkeklocka.

Ja har hörd i Dalby ad där va en klocka flö ud, hon va ente krissnad - for di brute jo krissna kjärkeklockorna - å hon ble ligganes i en holla.

Å så skolle di ta opp na. Så skolle di fö opp två tjurkåla te di ble två år, så skolle di ta opp na. Di skolle ha lia mied for å miltj - men de fittj di ente - å så forsöjte di å dra opp klockan. Men kallana hadde jo ente fåd lia, så di konne ente ta na, å hon glatta igen.

(Samma sägen berättas i Burlöv om dess första kyrkeklocka, i Tottarp om ett pengaskrin, i Oxie härad om Månstorps kopparportar och i Vemmenhögs härad om Havgårds kopparportar).

for å miltj = foder och mjölk
glatta = glida.

16

ACC. NR M. 204.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

17 ARKIV

6. Gården i Tirup som sjönk ner i jorden.

Ja har hört mina gamle förfäder har talad om, ad ystan om där som killan ligger po Hans Svens plan, där lå en gård som har sjonked nårr i joren - vafårr kan man ente vidda. Där ska itt par fröknor ha råd om Tyrop i gamla tidor.

De har spögad där som gåren lå, där ystan om ble där hitt en benrá, där va en man gráva en gráv, så kom han te å skua po hoeskallen. Å vi to opp benrángelen å la han i kjårregåren.

Anm. Alla hemman i Tirup ha endast ett gemensamt nummer, Tirup 1, vilket kan tyda på att här fordom har varit en enda stor gård.

vidda = veta

benrá = benrangel

gráva = "gropa", d.v.s. gräva dike eller rensa ett dike.

gráv = grop d.v.s. dike

skua = stöta på

kjårregår = kyrkogård.

18

ACC. NR M. 204

Dubblott

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7. Tirupakärringen.

("Tirupakärringen" påstods hålla till vid Tirups norra gräns, mot Gullåkra och Lilla Uppåkra. Hon brukade förvilla folk både vid nattetid och mitt på ljusa dagen. Om henne berättades där åtskilligt i Tirup och flera andra byar).

Tyropakjarrinjen, hon har vänts ve Gullågra skäl, där va di hadde sitt na, ja så na allri. Här va Nels Bäjntsen å en man ifrå Stanstorp som hidde Hans Pärsen. Di hadde vad gåanes i Long, å når di kom ve Tyropahollan, så sa Hans Pärsen: "Ja kommor Tyropakjarrinjen nu, så ska ja sluga na".

Å han ble så hes, så han nästan ente konne snacka, de e rek-
ted sanninj.

Tyropahollan d.v.s. Tirupa-hålan, en sänka i marken, där Tirups, Lilla Uppåkra och Gullåkra rågångar mötas.

"Där e många blen vilse, når di har kommed i den krogen".

19

20

ACC. NR M. 204

Dubblätt

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
21 ARKIV

8. Tirupakärringen och Brågarps präst.

Vi tala i hindan om Tyropakjarrinjen. Där va en präst i Brå-
garp som dansa me na. De va en räli präst - prästor va så lea
för i tiden - ja, de va en räli präst, å han så så grom ud. Å
han hadde vad gåanes här udad, han hadde bytt öj; å når han kom
här hide, så dansa Tyropakjarrinjen me han.

(Jöns Jönsson i Tottarp berättar: Där va en präst i Brå-
garp - han hidde lundius - som hon dansa me. Prästen han leste
"Fador vår" både rätt å aved, men de hjälp ente).

ACC. NR M. 204

10
Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
22 ARKIV

9. Tirupakärringen och Per Andersson.

Där va en man i Nörvse hidde Pär Annorsen, han hadde vad te Pål Annors' i Lillapagra - han va bror te han - å han hadde vad där å hälsad po sin bror. Å når han kom himm, så va han så skitt. Så va han ing om te Bäjntsens här hide, dan darpó, å där va ja å arbéta, å då sior han te mej: Du som har himma i Tyrop, har du ente nån gång träffad fårr Tyropakjarrinjen, for de gjore ja i aftes, hon kasta mi övor vallen frå den ena sian te den andra, så ja ble så akitt i hoeded å håred å alla stäns.

Nörvse = Nevitshög

träffa fårr = träffa för, d.v.s. råka på.

10. En som far mellan Lund och Gullåkra.

Di har talad om ad där va nån jäkla som fittj fara mellom Long å Gullågra - ja där skolle va en professor som har fored mellom Long å Gullågra.

ACC. NR M. 204

Dubblett //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

II.

Folktro och vidskepelse.

11. Kyrkegrimen i Tottarp.

Kjårkjegrimen, han skolle va oppe po valved, där tore di ente gå opp för i tiden. Han skolle va liasom en vär. Ja har säll vad oppe po valved, men ja konne ente se nåd.

vär = vädur, d.v.s. bagge. ; säll = själv ; nåd = något.

12. Bäckahästen.

Så va där nåd di kalla bättjahästen, han hålt sej ve åa å anned vanntöj, å di snacka om ad påga flö opp å re po han, så sprant han ud i vanned me dom, så di motte kravla si opp igen.
vanntöj (egentligen vattentyg) = vattendrag.

I Tottarp berättas där om Bäckahästen:

Bättjahästen han viste si, å skolepågana satte si opp po han. Han gjore sej lång, å där ble en hel påga-ra. Så skolle han gå ud i vanned, å då va där en liden påg sa: "Koss i Jysse namn, de va en farli häst så lång."

Så sjonk han, så pågana ble siddanes i backen.
(Omtalat av Lantbr. Jöns Jönsson)

24

25

26

ACC. NR M. 204

Dubblott 12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13. Nattramnen och Kitta grå.

äro blott kända till namnet, men de äro förbundna vid ett visst
språkbruk:

"Når di går länje oppe om kvällana, så sior di ti dom ad di
e nån rektia nattrámna."

"Kitta grå, så brute di kalla gråa katta."

ACC. NR M. 204

Dubblott

13
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14. Maran.

Uppkomsten av maror och varulvar.

Di påstår ad maran skolle gå iginnom larvted. Di hadde jyn ga-brädor för, å där va bårrior i di, å där skolle hon ha kröved iginnom har di säjt, å om di satte en plogg i holled, så skolle hon ble nårre, så konne di se vim de va, de skolle va itt fruentimor sa di.

Å ad där ble sånna maror å varúla, de ble å ad di som va me barn, di kröv iginnom en fyllahamn (å en mär som hadde fålad ude po marken) for ad di skolle få barnen lättare. Å den tösen som ble fydd å en som lu iginnom en sådden fyllahamn, hon skolle ble en mara sin; ja om de ble en påg så skolle där ble en vårúl, men va de en tös så skolle hon ble mara.

larvt = loft; jyngabrädor = göingabräder; bårria = borrhål. (Där var nämligen borrat hål på bräderna för att de skulle kunna fastbindas på lasset under transporten)
sin = sedan

Se vidare s. 92.

ACC. NR M. 204.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15. Varulven.

De va itt par folk som va juta, å di va ude å lāsste sä, å mannen han va vårúl. Å sanna vårúla di ville fara po fruentimor som va me barn, for di skolle ble fri for å va vårúla. Å kvingan så, ad han hadde vad po nåd såddent där äventyr - han hadde treslor i Tannen, som han hadde beded i nån klär me, å så sa hon te han:

"Men ente e du vårúl?" Så sa han: "Jo Gu hjälpe mej."

Men hadde han nu svarad na så: "Ja nu kan du va mara så länje som ja har vad vårul," så hadde hon blev mara.

jut = gift ; treslor = sönderrivna tygstycken.

16. Goenisse och Jöns Bröddesson.

Där bodde en i Tottarp som hidde Jins Jins Bröddasen, di sa han hadde goenissen. Han konne lijja å kasta sä en hel natt, där ble så mien sä for han. De va goenisse där hjalp han. Han kasta ente udan om nättorna.

ACC. NR M. 204

15
Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
32, ARKIV

17. Svartkonstböcker.

Svårtkånstbågen, de har här vad, den snittjaren som va hos Pål snittjare, han hadde lest i na.

Här va itt släjte, de så kallade Jonsinjasläjtet (där e många å di lövor inú) å di hadde mied me sånna böjor. Här va en å di bode i Djurslöv, han hidde Annors Pärsen, han va mosikant. Han hadde na åsse, han konne ta opp krej å sänjen å visa folk.

Här va en båg di kalla "Hvita frun"; hon skolle va mied skarp, den bågen.

"Jonsinjasläjtet" d.v.s. Jonsingasläktet kallas avkomlingar av Jon Jespersson i Vesum (1715-1798).

Ovannämnde Anders Persson i Djurslöv, sonson till Jon Jespersson, var född 1801 och dog 1883.

En annan medlem av Jonsingasläktet, Sven Jonsson i Sjöstorp, sedan i Nordanå (f. 1767, d. 1845, farbror till Anders Persson) hade också svartkonstboken.

(Omtalat av f.d. skollärare H.Almgren i Burlöv)

Se vidare s. 116 -120.

ACC. NR

M. 204

Dubblätt

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34

18. Smör borttages och hur det förhindras.

Här va en som gickj omkrinj som hidde Hjält, han bode i Brå-garp å hadde vad husar.

Di sa di to smöred ifrå dom. Men han visste rå, han talte om va di skolle jårra for ded. Så skolle di hacka i dartröskelen många små holl, å där skolle den gå övor som hadde häxad smöred te si, de skolle där itt fruentimor ha gjort. Å når hon gickj övor darskåmmelen, så skolle hon ble forhåckad i ännen - hon skolle få ha många hack som där va i darskåmmelen.

ACC. NR M. 204

Dubblett 17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

III.

Spökhistorier.

19. Liktåg mötes.

Di har säjt ad di har mytt lij-stassa når di har kommed gåanes
om kvällana, men di kan ente se såddent alla.

Lij-stáss = lik-stass, begravningsfölje.

20. Oro i stallen.

Min far han hadde en häst som va rent blinj, men han konne
säll lytta klintjan å daren å gå ud å drittja.

Så en natt hörde di de stampa, så sa far te mor: "A, nu e
hästen ude." Så gick han ud å så, men där va ente nån häst ude,
å klintjan va po daren. Å han hadde ligged vagen å hört ed,
men han fittj allri oppdågad va de va for nåd.

oppdåga, här = utreda.

ACC. NR M. 204

Dubblett

18

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21. Oro i ett hus i Tirup.

37

Men här bode en hide i Tårnqvistes hus, han va soldat for Tyropana, han hidde Nordström å va fabbor te Lars skräddare i Tottarp. Å når glyttana här i byen hadde fåd fatt po en hoe-skalle å tad han himm i hused, så ble där sån oro så länje han va där i hused.

Tårnqvist = Törnqvist.

22. Spöke i Staffanstorp.

38

Ja har hört hide i Stanstorp där va nån hidde Stobbana, di hadde slad en jude ihjäl å begravet han i hused. Så sa di där spöja sin, där viste si nåd. Men de ble allri oppdågad.

"Stubbarna" i Staffanstorp skulle vara av "tattrasläkt". En av dem var "general i bonakried."

23. I Nevitshög.

Ja va i Nöwse om framtiden, te Pär Annors å arbéta, ja lå i kammaren po gövelen. Di hadde talad om där va så farlet me spöje, di for inj te dränjana om nättorna å knågte dom - ja där hadde bod en nämde man som hidde Nels Annorsen, å han kom inj i stuan å titta si i späjelen, ettor han va dö.

Så va de om sommaren di skolle ansa stuelänjan, å där fittj ja jo pråva spöjed sin. Ja så lå vi där två i kammaren, å där va två par daror, itt par ud te gåren å itt par ud te haven. Å så om natten sto där en hong i haven å ga si te å jö, å där kom nåd inj som grynta liasom svin å pusta å pusta å asa sej tvars iginnom hused å ud po gåren. Ja ble jagu rörd. Så den som lå hos mi, han konne ente ble vagen, ja stytte po han, men han vagna ente. Men ja fittj injen ro i mej. Så om marenen gittj ja nårr te dränjana å sporde dom om ente svinen hadde vad ude om natten: jo, soen hadde bräjt opp leed å gåd ud.

Ja har allri sitt nåd sin, men ja hadde fårr mi ja skolle ta reda po ed. Ella har ja ente sitt nåd sin.

om framtiden = på våren:, knåga = krama ; pråva = pröva, erfara
jö = skälla, om hundar; le = led, stor grind.; ella = annars
(eljest)

ACC. NR M. 204

Dubblätt

20
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

IV.

V a r s e l.

24. I Knästorp.

Ja har hört oppe i Knässtorp po itt ställe - han hidde Annors Kristorsen - där hadde nåd smolled på daren, po udandaren. Å där hadde nåd släd po fynstored samme kväll. Å di hadde en släjtinj som va dö i Lynnby ve de tefälled.

smolled, av smälla. ; udandaren = ytterdörren.

25. Hemma i Tirup.

Måntro ja hörde här en gång, po marnen, precis som di hadde skoded itt skod å. Mor hörde de åsse. Ja sprant ud å så, for Hans Svens hadde en dränj som va dokti te å skjuda, å ja gickj rångenom, men där syntes ente nåd. Å ja gickj did å fråga han ad, men han hadde ente skoded nåd.

Å där va en i Gullågra som va dö ve de passed, ja hadde vad mied bekant me han, Nelsjins son i Gullågra. Vi hadde vad exérkamrator. Han hidde Pär Nelsen, å de va en forvarsel for hann, ad de small så höjt, å där syntes ente nåd.

skoded = skjutit ; skod = skott ; rångenom = runtenom
ja fråga han ad= tillsporde honom; Nelsjinsen = Nils Jönsson

42

43

44

ACC. NR M. 204

V.

Anekdoter och personhistoriska episoder. Kloka.

26. Från Bondekriget.

(Bonakried d.v.s. Bondekriget kallas bondeupproret i juli år 1811, då bönderna blevo slagna vid Klågerup av de Mörnerska husarerna. Om detta berättas ännu åtskilligt i Hyby och kringliggande socknar.)

Tröls Olsen han va fydd hånne ve Hickebarja å han tala om bonakried for mi. Hans far skolle bygga, han gick å trådde leren me öjen. Men så kom di å to hans far å ville ha han me i bonakried. (Så frågte ja Tröls Olsen: "Man va gjore I då?" "Jo ja lå å lejte i en stenabonke". Se han va bårra itt år gammal då.)

Där va en frå Nöwse di kalla Slommen, for de han gick å hadde kjola po si. Han va general i bonakried, de va en starkor kar.

Å di hadde ståd si mod husarana, om di ente hadde sypped så mied, når di va där ude ve Klågarp.

Tröls Olsen (Truls Olsson), husman i Tirup.

öj (även ög) = ök, häst; slomm = fotsid rock.

Se vidare s. 149-151.

Dubblott

21
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

45

46

ACC. NR M. 204

Dubblett

22
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27. I Stanstorp kru.

Här i Tyrop har bod en man som hidde Mattis Pärsen, han va fär te Bäjnt å Nels Matísen. (Å han å Longa studentor di va så mied me å slås för).

Han slo attan fynstorrudor itu i Stanstorp kru en gång. "Va kostar rudan?" sa han te krukvinjan. "En dalor" sa hon.

"En dalor rudan, en dalor rudan", så sa han, så slo han ud attan rudor -. "en dalor rudan, så ble här fortjenst for glas-mästaren.

Han hoppa po en man som grava brånn i Stanstorp kru, de va Slommen där grava brånn, å han hoppa po han, men han kom ente te nån fortridd. Så sa han te han! "Kommor du hid, så konne du släd ihjäll dej." Ja de va Harren som hjälp mej, svara han.

Stanstorp kru (Staffanstorps krog), allmän benämning på gäst-givaregården i Staffanstorp.

krukvinja "krogkvinna" d.v.s. värdinna.

47

48

ACC. NR M. 204

Dubblett

23
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28. Lars Persson i Mölleberga.

Där va en man i Myllebarja som hidde Lars Pärsen, liasom ja, å han va så där roli å si. Så va han i kjårkan en gång om julen, han va körande did. Så skod di så mied, så hörde han som di skod där ude. Så sa han höjt inge i kjårkan: de e farlet va di skjudor där ude, de e bäst ja går ud te mina öj, ella rännor di ifrå mi.

skod = sköt. Om skjutandet vid jultiden, se s. 65 nederst.

29. Husförhör i Mölleberga.

De va en som hidde Bäjnt Pil, å den andre hidde Ola Snärt, di va litt konstia i humöred. Så frågte prästen Ola Snärt om konne lesa de fårsta buded, så sa han: "De räjnar där ude, så där står stora bläror po vanned." Så där ble inged beske mer å de. Så frågte han Bäjnt Pil, å han svara: Du ska hava mitt liv for tusen riksdalor. Så sa han åsse: Te Nels Nels I Myllebarja, när ja malor malt, så fyor de å ryor i yenen, men te Nels Bäjnts där har di bra malt.

blära = blåsa, bubbla ; fya = "fyka", yra.

49

50

ACC. NR M. 204

Dubblett

24
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

30. Åkarparna.

Där ude i Ågarp, där har vad kru, där har vad ed liv ude, där!
Där va en som hidde Ola Tysch å en som hidde Nels Nelsen (han
va far te Myllorstetts kvinja) å di hadde så mied spektackel
fårr si. Så kom där nån köranes me itt halmläss, å Nels Nelssen
han sto i smedjan å Ola Tysch han lå po lassed, å hade knäppt
nör böjsorna å satte bara ännen i väred, å Nels Nelsen han ga
han minschant itt rapp i ännen me itt varmt jarn.

Måntro Ågarparna va skarpa å si, di! Di tala så mied om
Ågarpana. Där i Ågarp har vad marked me, för, De va synnan om
Hvilan. Di nyttja mied me kistor för, så skolle di did å köva
kistor. Å där va itt liv inge po Hvilan!

Den ovan omtalade Nels Nelsen (Nils Nilsson) innehade på
1820-1830 talet det ställe som nu kallas Lindegård. Hans dotter
"Möllerstedts kvinna" dog 1922 i en ålder av 95 år och var då
Tottarps sockens äldste invånare. (Upptecknarens anmärkning)

På Hvilan, där sedan 1868 folkhögskolan är förlagd, hade där
tidigare varit värdshus (kru=krog)

ACC. NR M. 204

Dubblett

25
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

53 ARKIV

Där va en man där i Ågarp som hadde myllan, som hidde Annors Annorsen. Han va starkor den, han slos me skobóa å piska dom redet.

Han hade en påg som slo ihjäll en tyskor oppe po Alnarp, de va han å en annen kar där pryla han. Å tysken rya si for hont de skolle gå me kvinga å barn. Så når di hadde släd han ihjäll, så to di en gompakjarra som sto inge po Alnarpegåren å la han i.

Di fick jagu femtan år västerpo for ded.

skobó = "skogsbo". Så kallas de som komma körande uppifrån skogsbygden.

rya si = ängslas

västorpo = västerpå d.v.s. på Malmöhus slott

gompakjarra = "gumpakärre" liten tvåhjulig vagn som användes bl. a. till mägerlåkning.

Möllaren i Åkarp Anders Andersson var född 1814 och dog 1884. Den omtalade "pågen" som deltog i dråpet var en möllesvep hos honom..

En orsak till Åkarparnas vildsinthet har man sökt finna däri att de voro hoveriskyldiga under Alnarp. En tid var där tyskt arbetsbefäl på Alnarp, mot vilket oviljan vände sig och tog sig uttryck i det ovannämnda dråpet, som ägde rum någon gång på 1840-talet.

31. Åsuma - pågen.

(En i Åsum, Färs härad bosatt kvacksalvare som under senare delen av 1800-talet bedrev en omfattande praktik.)

Där va nån som di kalla Åsomapågen, den han va jo mied klåg den, han konne stämma hästa for folk. Där va många å søjte han.

Här va sme Ekbarj som bode ude ve Kronetorp, å di hadde en å barnen som va dållia, å kvinjan gick po ad di skolle köra did. Men Ekbarj han sa: "Han lär ente konna jårra nån nytta", men kvinjan fittj han te sist te å ta did. Å når di kom inj, så sa di därres ärene.

"Ja va ska I här, I tror ju ente ja kan jårra nån nytta," sior då Åsomapågen.

De va besynnorlet va han va allvétande - hodan konne han vida de?

stämma = stanna, stoppa.

därres = deras, (sitt)

hodan = hurudant, hur (da. hvordan)

ACC. N:R M. 204

Dubblätt

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

57 ARKIV

32. Den kloka i Vinninge.

Men där va en i Vinninje di kalla "den klåga".

Hon hadde tjent i Mosshéddinje hos en som hidde Annorsjinsen. Men Annors Jensen va spekelant, han bant itt bänn om kakkelons-bened (di hadde jo sättóna), å så skickja han en tös did me ed. Å hon titta po bened å sa: Ja du kan hälsa Annors Jensen, ad foras studen bra, så bler han nock bra i bened; men du kan ta å hälsa han, ad om de ente va han, så skolle ja lära han å me å driva spektackel - å hadde vi ente vad så gamla bekanta, så skolle han fåd känt po anned.

Annorsjinsen = Anders Jönsson

Bån = band

sättón = sättugn.

33. Om en annan klok kvinna.

Men ja har hört, de va i gamla tidor, här skolle va en kvinja som va klåg, de va oppadfårr nånstans. Å där va en so som va i farj, å så skolle hon konna si här många grisa där va i den soen. Å di släjta soen, å de slo inj.

oppadfårr = "uppåtför" d.v.s. norrut. ; i farj = dräktig (om en sugga)

släjta = slakta.

158

159

ACC. NR M. 204

Dubblott

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

VI.

D i v e r s e .

34. Några märkesdagar (med avseende på väderleken
m.m.)

I natt har de vad Andräje natt - ja nu står där Annors i almenåeken - å de har frösed skarpt, de betydor en stränj vintor, de e där en gammal man har säjt mej, di ga jo mien äjt me sånna ticken för.

Tröls Olsen - han va far te Tårnqvist här hide - han berätta han tjente i Ejessvång nårrad ve Hickebarja, å mannen där hadde ingen almenacka å han skrev opp juladana me krid po bjelken, å där ettor rätta han si, de har Tröls berättad, han tjente for hall-kar po de stället. Å den mannen han va så säkor po vädorleken, så han tala om en gång di fickj skarp vintor om våren, å di anre såde, så sa dränjarna: "Ska ente vi så når de bler tid." Så frös de skarpt en natt o mannen kalla po dränjana å di sad opp å såde, å di fickj såden grann sä. Men den frös å for di anre, men där kom en spetor rianes å skolle se po hans sä.

"Treja torstan i Tor" (de va i mars), då va de tid å läjja si ve däjsljus å ente tänna, men de jårr di ente nu.

60

61

62

ACC. NR M. 204

Dubblott

29

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

62 ARKIV

Så va där "Pär me den hede stenen", de va så udad mod mars månad, då skolle gässen bårja å varpa.

Så va där en da di skolle ha fåren ud, den kalla di "Järtre me fåren".

Så e här jo san-lars-da me, den tiene agosti, då e de ordenteli tid å ha hyst.

Andreae natt, mellan d. 30 November och 1 December.
hall-kar = "halv-karl". (benämning på en av drängarna)
våren, här = vårbruket
spetor = inspektor, godsförvaltare.

Järtre me fåren "Gertrud med fåren", den 17 mars.

ACC. NR M. 204

Dubblott

30
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
63 ARKIV

35. Seder vid skörd och tröskning.

Di brute binga it par-tre bån om den siste nejen di bant:
"Nu binger vi soen te sist", sa di, å så bant di en toltre bån
omhan .

Når di task me pläjla för, å där kom nån frammad ing po loen
te toskemännen som sto där å task me pläjla, så to di en pläjel
å la hänn om halsen po han - å så konne di klämma han, om di
ville, så sa di: "vill du se lokatten?", de brute di å si.

nej (eller neg) = nek, otröskad kärve.

task, imperf. av toska = tröska. ; si = säga.

36. Avlöning på 1850-talet.

Når ja tjente te Sven Jins' sista åred - ja va sjuuttan år,
å sin ble ja snittjare - så hade ja tåll kronor, å så klär: itt
par värdesböjsor å itt par litt bättor syndesböjsor, å tröja å
päls, å hossor, å två skjortor. Då fittj där hushållas, de va
liden lön. Å di har jo bättor nu, men pänjana ska ud lia väll.

Sven Jins' = Sven Jönssons (i Tirup)

värdesböjsor = vardagsbyxor

syndesböjsor = söndagsbyxor.

37. Korta skildringar av julen samt fastlags- och
majfirandet.
o. midsommar s. 68 v.

De va om julen för, så va de om julaftan. Så leste di fåst, så sjong di en salm. Så åd di (där vanka både fisk å gröd, lia-som nu.) Så hadde di lavad opp julahöja, di va höja som så; där va brö å alla slav. Där va myllesäjtad å himmasäjtad å tynna knäppebrö. De va ded.

Å så juladá måga di ente i stallana, di hålt 'ed helled mer än nu. Å så skolle körna hasalt annda jul, å så skolle där mågas ud. Å så skolle tjenarna ha stejtor pylsa. Å så skod di, di brugte å skjuda mied. Så te nyår skod vi ud de gamla åred å ing de nya. Så klädde di si om te julaspöje, de gjore di når som helst om julen. Så lejte di jul, di dansa po ställen frit, å så hadde di pälsa po - di skolle ha pälsa i lön - å fårskinjvida pälsa.

Å når de då ble fastelänn, så slo di katten å tynnan. Ja di fick ente ha katt po senare tidor, men ja har säll vad me å sitt po, når di hadde katt. Å den som slo den siste biden å tynnan, han ble kång, så kallad, å han gickj frit i fastelänns-gilled.

Så brute tösorna bjuda om påsken.

Å så sjong vi maj åsse, den fåste maj; å så om pingesdana hålt vi gille båa dana. Å så va där halmtag alla stäns, å så satte di en rissla i taged, når ad di sjong maj. Se de ble ente så dyrt, for pingesafton så gickj di omkrinj å fickj mad: ägg å sul å anned som di hdde te pinjesgilled. Så skolle där va en som va dokti te å tala, å han skolle si: "Här kommor vi me våra fem kårra på ra, skolle vi gå å, å ente få, så vore dett så hånt."

Men når di sjong maj så hålt di po hela natten, å de vara te da, ingan di fickj åsjonged. - Ja, di hadde trevliare för i tiden, än nu. Gårasånor å dåtttra di gickj i lav me tjenarne, di gjore injen skillnad, de va ens dant.

myllesäjtad = möllesiktad

tynna knäppebrö, "tunna knäppebröd". Därmed torde menas s.k. goaråskagor, som ännu pläga bakas till julen.

helled = heligt ; stejtorpylsa, stekt "pölsa" (korv)

julaspöje "julaspöke". Detta bruk förekommer ännu.

leja jul = "leka jul" : dansa och leka under jultiden på ställena i byn.

rissla = grön kvist

sul = "sovel" (kött o. fläsk)

ACC. NR M. 204

Dubblätt

33
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

684 ARKIV

Di hadde mied me majstång. Där va liasom itt kors oppe po stängen, å där hängde kransa. Å där oppe po ättehöjen ve Djurslöv, där brute Bjorkman å illmanera. Så misommarsåftan to di san-Hans-urtor å stack opp i bjilkana. Di hållor si gröna, de gjårr di.

Då brute di å si san-Hans-da. Di gick te killor å släjnde pänja i. Di gickj ⁱ med te Värby killa, di skolle liasom offra te killan där. Å så dansa di ve killan.

Anm. Värby killa (källa), belägen i Bara socken. ‡ "Provsternes beskrivelse over Skåne" av år 1624 omtalas att "I Vaerby har staaet et h. legems kapell, som tilforn er blevet meget besøgt."

Uppgiften om midsommarfirandet i häradet i äldre tider finnas i J.F.Svananders Descriptio de Territorio Bara, Lund 1797. Det kapitel som handlar om folklivet är tryckt i "Bidrag till vår odlings häfder. Ur de nordiska folkens lif" utg. av Arthur Hazelius, Sthlm. 1882.

ACC. NR M. 204

Dubblätt

34
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

69 ARKIV

38. Verser av Majvisan.

1) Godafton om I hemma är
maj e välkommen
Förlåt oss om vi väcker jär
Gläd oss nu och så den
sköna sommar.

2) Låt hönan giva ägg på fad
maj e välkommen
te pannekaga å äggamad
och gläd oss Gud och så
den sköna sommar.

___ "Ja, ja har glemt na."

En uppteckning från Åkarp (Burlövs socken) har andra om-
kväden. Se s. 84.

ACC. NR M. 204

39. V i s a.

sjungen i mitten av 1800 talet.

- 1) Han haver amantor å pärlor
Han haver ditt hjärta begärt
Han haver de vackraste ögon
Säg Hulda vad önskar du mer?
- 2) Jag var väl en oskyldiger flicka
Jag var väl på mitt tjugonde år
Jag blev av en gosse besviken
och hånad mitt hjärta jag gav.
- 3) Olyckliga gossarna alla
som tänka bedraga sin vän
Som står i sin blomstrande knopp.
- 4) Av gods eller gull jag intet äger
Men så äger jag ett hjärta.
Som aldrig, som aldrig, kan
skiljas från mig.

Dubblott

55
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
70 ARKIV

ACC. NR M. 204

40. Visfragment.

- 1) I min faders ringa boning
där var ju ej tiden lång
där visste jag ej av några sorger
där fick jag ej heller lida nöd

- 2) Men sen jag bort gick ifrån min fader
till att söka mig själver bröd
Då mötte mig så många sorger
och även jag fick lida nöd.

Dubblett 36

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

ACC. NR M. 204

Dubblott

37
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kjersti Per Påls Åkarp, Burlövs socken.

Kjersti Per Påls f. 1848, äger ett litet ställe å Åkarp No. 4 som förut tillhört hennes föräldrar. Fadern var "häradsskomagaren" Per Pålsson och modern Bengta Olsdotter (+ 1912 vid 85 års ålder)

Uppteckningarna äro gjorda året 1921. Innehållet har blivit grupperat i I. Visor och verser (s.73-81). II. Ett par kulturskildringar (s.82-88). III. Sägner och folktro. IV. Tillägg fr. 1922.

Några av visorna (Nr. 41-45) har Kjersti hört av sin mor, som var mycket duktig till att sjunga.

ACC. NR M. 204

Dubblätt

38
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I. Visor och verser.

41. Lisa liten och hennes broder. (Gammal folkvisa
meddelad i prosaberättelse)

De va två kongabarn, di hidde Lisa liden å Evall. De va bra
me dom, men förällrana la si imod 'éd. Så kom hon te han om
natten, men han sa: "Ja lystar ente ettor å sidda opp nu, ja
har ente stämt möte me dej." Men så sa hon: "Ja vill äntelien
tala me di."

Å hon hadde små nätta findra (fingrar), å hon to låsen ifrå
så hon kom ing te han.

Så kom di åverens om å ria bort därifrå. Å då lava hon sitt
röa gull i itt skrin, å så sala han sin grå gångare, å så re di
i tre da.

Å så kom di ti en skog, å så lysta Lisa liden å vila litt,
å så sa hon te hanom ad han skolle hänta vann i hinges gullsko,
å de gjore han.

Men då va Lisa liden me barn å fydde två sånor. Å där sad
en näktergal å sjång for Evall ad "Lisa liden å snorna e döa",
å då ö-la han sej å satte sin varja imod en rod, så rant där
ud hans hjärteblo.

Så va de slut me båda di.

73

74

ACC. NR M. 204

Dubblätt

39

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De va ettor en visa som morses mårrmår sjång for hinge. Den gamla kvingan dö når mor validen. Hon bode i Gullågra.

ö-lägga sej "ödelägga sig" = taga sitt liv.

Mor Per Påls, som var född 1827, hade alltså lärt visan av sin mormor i Gullåkra (Brågarps socken).

Jämför:

Svend Grundtvig. Danmarks gamle folkeviser, n:r 271 (s.234 i delV)

Geyer och Afzelius. Svenska folkvisor, N;r 51.

Ernst Lagus. Nyländska folkvisor, (Helsingfors 1887), n:r 20, del I.

ACC. N:R M. 204

Dubblott 39 a.

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

76 ARKIV

42. Jungfrun och sjömannen.

- 1) Där stod en jomfru uti en hage
Till hinne kom en ung sjöman
Han ville me jomfruen sig trolåva
Han älskade hinne så hjärtelig.
- 2) På dessa orden kan jag ej svara
för jag är allt för ringa stånn
ja har en annen, ja om han lever,
som för sju år sen hangick frå mig.
- 3) Är det sju år sen han frå mig gånget
Så lever han slätt inte nu
ja lever han så äger han mitt hjärta
Men är han död så äger Gud hans själ.
- 4) Så stack han handen uti sin lomma
Så drog han opp en gyldene ring
Se här är ringen som för sju år sedan
Se här är ringen som du gav mig.

Skane
Bawa
1911-23

ACC. NR M. 204

Dubblott

Pagomar Chygo

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

43. Gammal aftonbön från Gullåkra.

Tolv oss ängla
följde med till sänga:
Två mitt hoed
två mina fötter
två min högra sida
två min vänstra
två förde min fattiga själ
till himmelrikets glädje.

"Se den e flere hönra år gammal (!) for den bruga morses
mårrmår sjånga.

44. Adam och Eva /fragment/

Adam och Eva
De kunde ej leva,
Åto av trädet, som Gud dem forbjut " så va där en trall, ja
kan ente mings mer än de varsed, de hadde mor lärd å sin mårrmår
i Gulåckra."

204

ACC. NR M. 204

45. Kärleksvisa.

- 1) När som himmelens klöckor
bårja klämta,
å sista timmen slår
ack om jag med dig fingo följa
och i himmelen hos dig få bo.
- 2) Ingen lirk och ingen nyckel
kan opplåsa detta bröst
Ingen människa finns på jorden,
som kan giva mig någon tröst.
- 3) Alla mina glade daga'
de ha förvandlat sig
uti ödet är jag väl kommen
och där får jag väl änteligen bli.
- 4) Om någon lyster veta
vem visan diktat har
Så haver det en yngling
som uppå lägret var.
- 5) Det gjorde han en lördeskväll
når han hadde drucket en butelj
det gjorde han i lissamhet
för lilla vännen sin.

"Mor har lärt na å sin bror, han va fydd i Hjärp, han va
snickare å hadde vad många stäns omkring. Han va så glalýnt å
frimódi, han dö ong så ja har allri sitt han.

Dubblett

41
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

78 ARKIV

79

ACC. NR M. 204

Dubblott

42.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den omtalade morbrodern, som sjöng visan, dog redan på 1840 talet.

Hjärp = Hjärup.

Jfr. N:r 82 i "Nyländska folkvisor, ordnade och utgivna af Ernst Lagus", Helsingfors 1887.

46. Spinnevisan. Sjungen på 1860-talet.

- 1) Rocken snurrar, lampan brinner
Vinterkvällen är så lång
Men lik rök den snart försvinner
Under munterhet och sång.
- 2) Denna veckan går så många
Söndag blir det snart igen
Då får jag till kyrkan gånga
Möta där min trogne vän
- 3) Ack vad det skall bli va roligt
När som gudstjänsten den är slut
kommer han till mig förtroligt
där vi möte stämt förut
- 4) Hand i hand vi sedan vandra
Tala om vad nytt som hänt
Sen vi sågo sist varandra
och den saknad som vi känt.

80

*Skara
Bara*

1922-23

ACC. NR M. 204:81

*Dubblott
av Ingemar Ingens*

[Signature]
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
81 ARKIV

47. Barnvisa
(till ringdans)

Si, si får du mej
får du mej så står du dej
å vill du ente ha
så kan du la' va'
bara ja bler kvitt for dej.

48. Dansvisa.

" De va en vals ":

- 1) Jungfrun går i dansen med
röda gullband,
Det binder hon om allra käraste sin.
- 2) Ja kära min flicka, bing
icke så hårt
Jag ämnar ej att resa långt
bort.

*anledning till
[Signature]*

Se vidare s.94-103.